

Un sculptor gorjean : Constantin Bălăcescu (1865 - 1913)

FLORINA POPESCU

Printre creatorii de artă românească crescuți din pământul Gorjului se numără, alături de C. Brâncuși, și sculptorul Constantin Bălăcescu. Fără să fi atins culmile geniului adevărat, el a marcat totuși un moment însemnat în evoluția plasticii românești din perioada de trecere de la secolul al XIX-lea la secolul artei moderne, cel de-al XX-lea.

S-a născut la 18 aprilie 1861¹⁾ în satul Bolboși, fiind cel mai mic dintre cei patru copii ai plugarilor Constantin și Rucsanda. Ca majoritatea copiilor de proveniență țărănească în acea vreme, el este de timpuriu supus vicisitudinilor unei vieți dure. Murindu-i tatăl devreme, își ajută mama în gospodărie și este silit să înceapă școala primară destul de târziu. După terminarea celor patru clase primare în satul vecin, rămânând orfan și de mamă, este nevoit să-și câștige singur existența. Se angajează astfel ca servitor la o rudă a sa la Craiova primind în schimbul muncii sale doar hrană și îmbrăcăminte. Aceste greutăți nu-l sperie, ci îl ambiționează, determinându-l să se înscrie la Școala de arte și meserii, pe care o termină în mod strălucit în 1887. Încă de acum se remarcă a fi un modelator abil și bun sculptor în lemn. Muncit de gândul de a-și continua studiile artistice în străinătate, cu puținii bani economisiți și primiți de la cei care îi recunosc talentul, pleacă la Veneția.

Conștient de talentul său, îndură și aici o viață plină de privațiuni, acordând muncii locul de cinste. În 1891 termină cursurile Școlii de arte aplicate în industrie, muncind în paralel ca să-și câștige existența, apoi în 1894 pe cele ale Academiei de Belearte din Veneția, ca laureat. Este remarcat de către măestrii săi italieni, ca și de presa italiană și cea românească, pentru busturi prezentate la expoziția Academiei și în galeria Ateneului din București. Dorind să-și perfecționeze arta, între 1894 și 1897, urmează cursurile Academiei de Belearte din Milano, unde își va deschide un atelier în care va executa una dintre cele mai reușite opere ale sale — **Statuia lui Tudor Vladimirescu**.

Creația sa artistică este pe cât de fecundă pe atât de variată ca genuri artistice, inspirație și stil de execuție: monumente, busturi, por-

trete, basoreliefuli, monumente funerare. Alături de Statuia lui Tudor Vladimirescu de la Tîrgu-Jiu, monumentul lui **Mircea cel Bătrîn** executat în 1902—1903 pentru oraşul Tulcea este o creaţie remarcabilă.

Busturile şi portretele sale înfăţişează o mare diversitate de figuri umane : personaje istorice — **Împăratul Traian, Al. I. Cuza, Tudor Vladimirescu, C.M. Cerchez** --; simboluri — **Pro — Patria, Mîndrie, Bătrîneţe, Melancolie**; chipuri cotidiene — **Cap de copil, Cap de bătrîn, Cap de ţărăncă**; cîntăreaţa **Elena Teodorini** (1901), personalităţi aparţinînd lumii culturale şi politice — **Grigore Cobălcescu, August Tr. Laurian, Gheorge Chiţu, G.D. Pallade**. Multitudinea acestor busturi şi portrete mărturiseşte înclinaţia sculptorului pentru acest gen care îi dădea posibilitatea să realizeze imagini pregnante ale unor individualităţi total diferite. Pe măsură ce-şi perfecţionează arta, dovedeşte tot mai multă maturitate în individualizarea personajelor, creşte forţa de expresie şi de analiză, scoţînd cu subtilitate în evidenţă trăsăturile psihologice ale acelor pe care-i immortalizează în marmoră sau bronz.

Basorelieful, gen care i-a ridicat dificultatea de a reprezenta cu mijloace plastice un tablou, dificultate pe care a ştiut s-o învingă în mod fericit, este reprezentat de creaţia sa de opere remarcabile cum sînt **Trecerea Oltului** de pe soclul monumentului lui Tudor Vladimirescu, **Intrarea lui Mihai Viteazu în Alba Iulia** şi **Lupta de la Călugăreni**. Aceasta din urmă, care i-a adus premiul doi la Salonul oficial din 1911, prezintă momentul dramatic al luptelor de pe malul rîului Neajlov, reuşind să redea mişcarea febrilă a luptei într-o compoziţie dinamică cu ritm susţinut şi cu personaje ale căror gesturi sînt bine individualizate²).

O adevărată predilecţie manifestă C. Bălcescu pentru sculptura de inspiraţie istorică, care îi oferă posibilitatea de a exprima o concepţie, de a transmite un mesaj spiritual, relevîndu-le prin fizionomia exterioară şi morală a personajelor. Astfel sînt prezente în creaţia sa principalele momente ale istoriei naţionale, personalităţi reprezentative ale ei : Monumentul lui **Mircea cel Bătrîn**, conceput într-o manieră grandioasă, prezenta hotărîrea, energia şi demnitatea virilă a domnitorului ; basoreliefurile **Lupta de la Călugăreni** şi **Intrarea lui Mihai Viteazu în Alba Iulia** precum şi macheta monumentului de la **Călugăreni** au în centrul lor pe eroul care a realizat prima unire a Ţărilor Române; bustul prinţului **Alexandru Ion Cuza**, creat în 1903 la cererea ţăranilor din districtul Tutova, redă o imagine impresionantă şi expresivă a omului de stat care a realizat Unirea Principatelor şi împrăştierea ţăranilor. Războiul pentru neatîrnare este ilustrat de **Monumentul Independenţei** sau **Dorobanţul**, început de G. Vasilescu şi terminat, după moartea acestuia, de C. Bălăcescu, de bustul **Pro — Patria** — personificarea unui invalid

impresionant prin demnitate și creat după modelul unui autentic mutilat în campania din 1877—1878³⁾ și de bustul generalului **Cristodor Mihail Cerchez** (1905), învingătorul lui Osman Pașa la Plevna, a cărui energie și grandoare le scoate în evidență și prin uniforma de gală pe care o poartă eroul.

Tudor Vladimirescu, eroul insurecției de la 1821, este pentru Bălcescu un personaj predilect care-l preocupă încă din vremea studiilor în Italia. În 1894, abia întors din țară, scrie din Veneția ziarului „Dreptatea” din Drobeta Turnu-Severin o scrisoare deschisă prin care cere crearea unui comitet care trebuia să se ocupe de adunarea fondurilor necesare pentru ridicarea bustului lui Tudor Vladimirescu în acest oraș, adăugînd că „modelul statuiei este gata deja”. Bustul a fost terminat în atelierul Academiei de Belle-arte din Milano și, după disputa dintre orașele Turnu-Severin și Tîrgu-Jiu, a fost ridicat în 1895 la Baia-de-Aramă.

Menținîndu-și simpatia pentru eroul național de origine gorjană, lucrează la o statuie a lui destinată orașului Tîrgu-Jiu. Aici se crează încă din 1895 un comitet de inițiativă pentru ridicarea unei statui a lui Tudor Vladimirescu. Acest comitet⁴⁾ al „tinerimii universitare române reprezentat printr-un complet compus din fiii Gorjului”: M. Poenaru, I.C. Bălăcescu — doctoranzi în medicină, C. Ștefulescu — Rucă — student în litere și drept, Noma D. Frumușanu, C. Poenaru, Alex. Pojogeanu, C.C. Bălăcescu — student în drept și D.C. Bălăcescu — farmacist în București anunță Primăria orașului Tîrgu-Jiu că „făcînd apel la talentul sculptorului român din Milano (Italia) C. Bălăcescu, român ce face multă onoare patriei sale, „a convenit prin contract ca, în schimbul sumei de 5000 lei, acesta să lucreze și să așeze pe locul ce se va stabili „monumentul în bronz și marmoră al ilustrului nostru conjudețean Tudor Vladimirescu”. Deoarece „unul dintre martirii libertății naționale, din eroii neamului românesc, vestitul gorjan Tudor Vladimirescu, care cu o mîină de români hotărîți, în momente de grea restriște pentru țara noastră, s-a ridicat și a salvat-o din ghearele pieirii, va avea în curînd un monument care să-i eternizeze memoria în județul său natal”, comitetul cere să se prevadă în bugetul comunei o sumă oarecare în acest scop și totodată să se aleagă locul unde va fi ridicată statuia.

Într-adevăr, în bugetul comunei urbane Tîrgu-Jiu pe anul 1896—1897, la art. 59 diverse cheltuieli, se prevede suma de 2000 lei drept subvenție „pentru statuia lui Tudor Vladimirescu care se lucrează pentru una din piețele orașului de sculptorul C. Bălăcescu la Milano”⁵⁾. În noiembrie anul următor comitetul de inițiativă se întrunește și, anunțînd Primăria că „statuia este gata și acum urmează a fi turnată în platou”, împuternicește pe D.C. Bălăcescu, casierul comitetului, să ridice suma votată prin buget și s-o trimită sculptorului la Milano. Statuia care

reprezintă pe Domnul Tudor i-a fost inspirată din tabloul lui Theodor Aman, însă C. Bălăcescu a știut să transpună cu mijloacele proprii artei sale expresia fermă și virilă, atitudinea energică a eroului care devenise simbolul mândriei naționale. Monumentul a fost ridicat la Tîrgu-Jiu probabil în noiembrie 1893, căci la 5 septembrie, arhitectul Th. Dobrescu cere Primăriei, în numele antreprenorului Aloize Cezare, însărcinat cu instalarea fundațiilor și pedestalului, prelungirea termenului prevăzut de contract pînă la 15 octombrie ⁶⁾.

Ea a fost plasată chiar în locul unde Tudor însuși și-a aranjat pandurii înainte de a pleca spre Tismana la 21 ianuarie 1821, adică în fața casei lui Vasile Moangă, dar inaugurarea solemnă a avut loc abia doi ani mai tîrziu. În repetate rînduri, Prefectura județului Gorj invită pe primar să se întrunească cu comitetul de inițiativă pentru a stabili programul și a lua ultimele decizii cu privire la inaugurarea statuiei hotărîtă în ziua de 24 septembrie ⁷⁾.

Se poate socoti tot ca un omagiu adus plaiurilor sale de baștină și un cap de țărancă sculptat în 1912. Avînd ca model o tînră fată din Tismana ⁸⁾, opera prezintă nu numai un tip vibrînd de sensibilitate, dar și bogăția și originalitatea portului țărănesc din această parte a Gorjului.

Bălăcescu are o contribuție remarcabilă și la dezvoltarea învățămîntului artistic, fiind profesor de sculptură și modelaj la Școala de Belearte din Iași, între anii 1906 și 1911, apoi la cea din București. Ca profesor era exigent cu studenții cînd era vorba de muncă, însă indulgent și înțelegător în alte privințe. Membru al Societății generale a artiștilor din România, delegat al Școlii de Belearte din Iași în juriul Salonului oficial, sculptor pe lîngă Comisia monumentelor istorice, Bălăcescu era în 1913, anul morții, o prezență artistică activă.

Moartea lui subită, în plină putere creatoare, la 3 iulie 1913, trece neobservată deoarece țara era preocupată de evenimentele celui de-al doilea război balcanic, ceea ce nu-i scade meritele artistice. Portretist remarcabil, autor al cîtorva exemple de sculptură monumentală, profesor cu reale calități pedagogice, el a umplut un gol al creației artei române din timpul său.

N O T E :

1. Filiala Arh. St. Gorj, col. Stare civilă, dos. 26/1865.
2. Paul Rezeanu. Le sculpteur Constantin Bălcescu In *Historica* II, 1971.
3. St. citat.
4. Filiala Arh. St. Gorj, Primăria oraș Tîrgu-Jiu, dos. 5/1896, fila 1.
5. Idem, fila 79—8.
6. Filiala Arh. St. Gorj, Primăria oraș Tîrgu-Jiu, dos. 42/1898, fila 4.
7. Idem, fila 8.
8. P. Rezeanu, op. cit., II, 1971, f. 314.